Білівітя К. І.

УДК 336.717.111

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Анотація. Виявлено і досліджено закономірності, характерні для процесу формування власного капіталу комерційних банків в Україні, а також причини, від яких залежить достатність і величина власного капіталу банків.

Аннотация. Выявлены и исследованы закономерности, характерные для процесса формирования собственного капитала коммерческих банков в Украине, а также причины, от которых зависит достаточность и величина собственного капитала банков.

Annotation. Conformities to law, characteristic for the process of forming of property asset of commercial banks in Ukraine, and also reasons which the sufficientness and size of property asset of banks depends on, are educed and investigated.

Ключові слова: комерційний банк, капітал.

Економічні перетворення, що відбуваються в Україні, супроводжуються глибокою трансформацією фінансово-кредитної і банківської систем. У банківській сфері зміни пов'язані із створенням дворівневої банківської системи, переходом банків на міжнародні стандарти ведення бухгалтерського обліку, застосуванням економічних нормативів, прийнятих у міжнародній банківській практиці. У зв'язку з цим особливу актуальність придбаває дослідження в теоретичному і практичному аспектах закономірностей формування власного капіталу комерційних банків.

Вивченням проблем капіталу банку, закономірностей його формування та достовірності займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені-економісти, у тому числі: Пітер С. Роуз [1], Жан Ривуар [2], Е. Рід [3], Р. Коттер, Е. Гілл, Тімоті Кох, Макконел К. Р. [4], Лаврушин О. І., Колєсніков В. І., Усоскін В. М. [5].

Метою даної статті є виявлення закономірностей формування власного капіталу як основи фінансової стійкості комерційних банків.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання: визначення специфічного місця і ролі власного капіталу в забезпеченні ефективної, стабільної діяльності банків, виявлення чинників, що визначають достатність капіталу комерційних банків на сучасному етапі їх розвитку, шляху реального збільшення розміру власного капіталу банків – як гаранта надійності і безпеки банківської системи.

Об'єктом дослідження є капітал банку.

Предмет дослідження становить законодавчі та нормативні аспекти формування власного капіталу.

Власний капітал (засоби) банку є грошовими коштами, внесеними акціонерами (засновниками банку), а також засобами, що утворюються в процесі подальшої діяльності банку. У порівнянні з підприємствами інших сфер діяльності власний капітал банків становить незначну частку в сукупному капіталі (приблизно 8 – 10 %), тоді як в промислових підприємствах цей показник складає 40 – 60 %. У комерційних банках власний капітал має інше призначення, ніж в інших сферах підприємництва.

Власний капітал комерційного банку слугує, передусім, для страхування інтересів вкладників і деякою мірою для фінансового забезпечення своєї оперативної діяльності.

Розмір власного капіталу є важливим чинником забезпечення надійності функціонування банку і повинен знаходитися під контролем органів, які регулюють діяльність комерційних банків.

Однією з вимог, які висуває НБУ до комерційних банків, є підвищення рівня капіталізації, що сприяє зростанню рівня фінансової стабільності і надійності банківської системи України в цілому [6].

Призначення банківського капіталу виражається в його функціях. Власний капітал комерційного банку виконує такі функції:

1) захисна – власний капітал слугує, передусім, для страхування інтересів вкладників і кредиторів банку, а також для покриття поточних збитків від банківської діяльності. На сьогодні це основна функція капіталу, оскільки в умовах, коли значна частина ресурсів вкладається в ризикові активи (кредити і цінні папери), навіть порівняно невеликі втрати можуть привести до банкрутства банку;

2) забезпечення оперативної діяльності – це другорядна функція капіталу банку. Через фіксацію розміру власного капіталу регулюючі органи впливають на діяльність банку в цілому.

З урахуванням джерел і порядку формування капітал банку складається із статутного капіталу, резервного капіталу, нерозподіленого прибутку, субординованого боргу.

1. Статутний капітал банку формується з акціонерного або приватного капіталу банку при організації нового банку шляхом акумуляції внесків або випуску і реалізації акцій. Емісія акцій як форма створення і поповнення статутного капіталу банку регулюється Законами України "Про господарські суспільства", "Про цінні папери і фондову біржу" [7; 8].

У банках, що мають статус ВАТ, статутний капітал формується шляхом відкритої підписки на акції, у ЗАТ – шляхом розподілу акцій між засновниками відповідно до їх частки в статутному фонді.

© Білівітя К. І., 2012

2. Резервний фонд комерційного банку. Це грошові ресурси, резервуються банком для забезпечення непередбачених витрат, покриття збитків від банківської діяльності, а також виплати дивідендів по привілейованих акціях, якщо недостатньо прибутку. Наявність засобів у ньому забезпечує надійність і стійкість комерційного банку, зменшує вірогідність його банкрутства.

Розмір резервного фонду і щорічних внесків у нього встановлюється зборами акціонерів і фіксується в засновницьких документах, але він не може бути менше 25 % регулятивного капіталу, а розмір відрахувань – менше 5 % чистого прибутку.

3. Нерозподілений прибуток – це джерело внутрішнього походження. Створюється як залишок прибутку після виплати дивідендів, відрахувань у резервний та інші фонди.

4. Субординований борг – це звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти, які за умовою контракту не можуть бути вилучені з банку раніше 5 років, а у разі банкрутства або ліквідації повертаються інвесторові після погашення претензій усіх інших кредиторів. При цьому сума таких коштів, включених у капітал, не може перевищувати 50 % розміру основного капіталу з щорічним зменшенням на 20 % від його первинної вартості впродовж 5 останніх років угоди.

Розмір власного капіталу визначається банком самостійно, але з урахуванням таких чинників:

1) вимоги НБУ відносно мінімального розміру статутного капіталу;

2) характер активних операцій. Наявність значного обсягу ризикованих операцій вимагає відносно більшого розміру власного капіталу;

3) специфіка клієнтури. За значної кількості невеликих вкладників власних засобів потрібно менше, ніж за наявності великих вкладників.

Українська методика визначення капіталу банку і розрахунку його достатності виходить з рекомендацій Базельського комітету. Ці рекомендації були розроблені в грудні 1987 р. Згідно з ними капітал банку ділиться на:

1) основний (капітал І рівня);

2) додатковий (капітал ІІ рівня) [9].

Основний капітал банку включає сплачений і зареєстрований статутний капітал і розкриті резерви, які створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку, надбавок до курсу акцій та додаткових внесків акціонерів у капітал, загальний фонд покриття ризиків, що створюється під невизначений ризик при проведенні банківських операцій, за винятком збитків за поточний рік і нематеріальних активів.

До додаткового капіталу банку відносяться:

1) нерозкриті резерви (такі резерви не відбиваються в опублікованому балансі банку);

2) резерви переоцінки;

3) гібридні (борг / капітал) капітальні інструменти;

4) субординований борг.

При цьому додатковий капітал не може перевищувати 100 % основного капіталу. Для визначення розміру регулятивного капіталу банку загальний розмір капіталу І і ІІ рівнів додатково зменшується на балансову вартість таких активів, як акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж і інвестиції; інвестиції в капітал установ у розмірі 10 і більше відсотків їх статутного капіталу і дочірніх установ; засоби, вкладені в інші банки на умовах субординованого боргу [10].

Ресурси комерційного банку – це сукупність коштів, які перебувають у розпорядженні банку і використовуються з метою забезпечення його діяльності та отримання прибутку.

Власні ресурси комерційних банків формуються за рахунок статутного капіталу банку, також фондів, які створюються банками для забезпечення фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, а також прибутку поточного і минулого років.

Власний капітал українських банків продовжує збільшуватися і на 01.01.2011 року становить 137 725 млн грн [7]. Поповнення власної капітальної бази банків залежить від таких загальноекономічних чинників, як доходи населення та його довіра до банківської системи; законодавче поле діяльності банків, прибутковість діяльності народного господарства країни, що, у свою чергу, вплине на прибуток банків та ін.

Для того щоб власний капітал банку зростав, надалі потрібно проводити такі заходи: обмеження можливостей зростання ризикових активів при збереженні їх структури або при зміні їх структури завдяки впровадженню операцій з невисоким ступенем зважування активів на ризик; обмеження зростання ризикових активів шляхом продажу балансових активів; дивідендна політика, яка дає змогу підвищити ринкову ціну акцій банку і продати додаткові акції за вищими цінами; залучення нових акціонерів; залучення коштів на умовах субординованого боргу; злиття деяких банків з метою збільшення банківського капіталу та капіталізації прибутку.

Другою складовою ресурсів банків є залучені кошти, що є більшою частиною ресурсів комерційного банку. Вони формуються через проведення депозитних операцій. Залученим ресурсам належить основна роль у покритті потреб банку в коштах для здійснення активних операцій.

Загальний обсяг депозитів у 2009 році знизився на 8,4 %. Відплив коштів відбувся головним чином з депозитів у національній валюті, що стало наслідком зростання рівня доларизації економіки впродовж 2009 року з 30,62 до 31,68 %. Також на зниження депозитів вплинуло зниження оборотних коштів підприємств, зниження обсягів депозитів населення в національній валюті, невпевненість економічних суб'єктів щодо перспектив економічного розвитку; також труднощі із достроковим переведенням у ліквідну форму коштів із строкових рахунків у період піку кризи позначилися на строковій структурі депозитів.

Для якісного управління депозитними ресурсами комерційним банкам необхідно вирішити такі завдання: визначити найбільш вигідних клієнтів, визначити кількість клієнтів, яких необхідно залучити для підтримання заданого обсягу депозитної бази; проводити роботу щодо залучення найбільш вигідних потенційних клієнтів, однак продовжувати утримувати старих клієнтів; проводити гнучку цінову політику в розрізі окремих клієнтів, розробити інформаційно-аналітичну систему підтримки ухвалення рішень при формуванні депозитного портфеля.

Ще одним джерелом поповнення ресурсів комерційного банку є міжбанківське кредитування, що має, як правило, короткостроковий характер. Загальний розмір отримання комерційним банком міжбанківських ресурсів обмежується розміром власних ресурсів банку. Комерційні банки можуть позичати кошти у Національного банку України [11].

Управління банківськими ресурсами – це діяльність, пов'язана із залученням грошових коштів вкладників та інших кредиторів, визначенням розміру і відповідної структури джерел грошових коштів у тісному зв'язку з їх розміщенням.

Існує два рівні управління ресурсами комерційного банку:

1) державний рівень (управління здійснюється через НБУ з використанням різних фінансових інструментів);

2) рівень комерційного банку.

Інструменти НБУ можуть бути ефективними лише в умовах погодження їх з податковою політикою та чинним законодавством. Вилучення ресурсів Національним банком України для покриття бюджетного дефіциту призводить до зменшення ресурсів у комерційних банків.

У процесі управління ресурсами комерційний банк повинен вирішувати такі завдання:

1. Виконувати вимоги НБУ щодо дотримання встановлених економічних нормативів.

2. Не допускати наявності в банку коштів, які не приносять доходу, крім тієї частини, що забезпечує формування обов'язкових резервів.

3. Підтримувати певне співвідношення між власними і залученими коштами. Надмірна наявність залучених коштів збільшує ризик і підвищує потенційну загрозу неплатоспроможності банку. Переважне формування банківських ресурсів за рахунок власного капіталу веде до втрати певною групою акціонерів контролю над банком, зниження рівня виплати дивідендів та ринкової вартості акцій.

4. Здійснювати заходи щодо розвитку банківських послуг і підвищення якості та культури обслуговування клієнтів, що буде сприяти залученню вільних грошових коштів.

При управлінні кредитними ресурсами на рівні комерційного банку останній складає плани, у яких прогнозуються надходження вкладів та їх вилучення. При цьому враховуються загальні економічні умови, сезонність, рух процентних ставок, потреби клієнтів (особливо великих) у коштах [12].

Дослідження формування власного капіталу в комерційних банках пов'язане з багатогранним значенням капіталу у фінансових установах:

1) це, по-перше, страховий фонд платоспроможності та фінансової стійкості при виникненні тимчасових "касових" розривів у надходженні та витратах залучених коштів клієнтів банку;

2) це, по-друге, залучений капітал акціонерів банку, який повинен приносити щорічні дивіденди на рівні, не меншому альтернативної ефективності вкладення коштів в інший бізнес;

3) це, по-третє, джерело формування основних фондів та територіальної інфраструктури банку.

Кризові явища в економіці України негативно вплинули на формування ресурсної бази комерційних банків, але на сьогодні можна спостерігати певні позитивні тенденції у зростанні власного капіталу і збільшення обсягів депозитів. Ці питання потребують подальшого окремого дослідження.

Наук. керівн. Глєбова Н. В.

Література: 1. http://www.biblus.ru/Default.aspx?book=8q17i29a8. 2. www.biblus.ru/ Default.aspx?auth =2e15k0a1c2. 3. Черная О. М. Формирование собственного капитала [Электронный ресурс] / Черная О. М. – Режим доступа : www.nbuv .gov.ua/ portal/soc_gum/eiou/2011_9/08.pdf. 4. www.libex.ru/detail/ book28796.html. 5. www.hse.ru/org/persons/64833. 6. Ципін С. Формування власного капіталу банку [Електронний ресурс] / Ципін С. – Режим доступу : http :// topknowledge.ru /index.php?option= com_content&view =article&id= 1253:2011-01-25-20-13-59&catid=83:-2&Itemid=23. 7. О хозяйственных обществах : Закон Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ukrconsulting.biz/. 8. http://zakon1.rada.gov.ua/cgibin/laws/main.cgi?nreg=3480-15. 9. http://80.80.208.9/inter-/get_data. php3?topic=16132&sub=0#0. 10. http:// bankworks.ru /view-article php?id=56. 11. Алексеєнко М. Д. Капітал комерційного банку: питання теорії і практики / Алексеєнко М. Д. – К. : КНЕУ, 2006. – 276 с. 12. Гринько О. К. Прогнозування ресурсів банківських установ / Гринько О. К., Хохлов В. П. // Вісник НБУ. – 2008. – № 8. – С. 30–36.